

ROZHOVORY S PAMĚTNÍKY LENKY REINEROVÉ

Příloha C k bakalářské práci:

LITOŠOVÁ, Radana. *Prameny optimismu v próze Lenky Reinerové*, Hradec Králové: UHK. 23. 4. 2025.

Lenka Reinerová, foto: Andy Lass

Obsah: (klikněte)

David Stecher.....	2
Olga Walló.....	8
Markéta Mališová.....	14
Monika Loderová.....	19
Jaroslav Rudiš.....	23
Anna Fodorová.....	26
Joachim Dvořák.....	32

David Stecher (* 1969)

David Stecher mne koncem srpna 2024 přivítal v prostorách Pražského literárního domu autorů německého jazyka (Prager Literaturhaus deutschsprachiger Autoren) v Ječné ulici v Praze. Ukázal mi místní knihovnu doplněnou vzácnými muzejními artefakty, k nimž patří například vlastní psací stůl a stroj Lenky Reinerové, busta Arnošta Lustiga nebo kapesní hodinky Egona Erwina Kische. David Stecher je ředitelem Pražského literárního domu od roku 2012. Když se tento dům zakládal, byl

Lenkou R. požádán, zda by se nestal členem dozorčí rady. Tou dobou žil v zahraničí. V letech 2004–2008 byl ředitelem Českého centra v Mnichově a následně zakládal a vedl České centrum v Tel Avivu až do roku 2012. Vystudoval germanistiku, v mládí byl nadějným tenistou, manažerem skupiny Priessnitz a kromě svých bohatých aktivit na poli kultury příležitostně přijímá i role ve filmu (mj. *Zemský ráj to napohled*, *Fotograf* nebo v seriálu *Rapl*).

Čím pro vás byla Lenka Reinerová, jak si na ni pamatujete?

Lenka Reinerová byla pro mne mnohým, znali jsme se velkou spoustu let a byl to pro mě velice blízký člověk, vysoce empatický. V mnoha situacích mi pomohla už jenom tím, že mne vyslechla nebo se mi ozvala. Já jsem ovdověl v mladém věku a Lenka mi tehdy volala, že nemůže přijít na pohřeb, že by to neunesla, ale řekla, že já to přežiju, protože mám přátele.

Byla rozhodně skvělý člověk, velice upřímný a neskutečně živý. Pokud vás měla ráda, tak by za vás nasadila život. Bylo obdivuhodné, jak se do poslední chvíle o vše živě zajímala. Když jsem pak za ní opakovaně byl v té nemocnici, už to nebylo zrovna nejveselejší. Ale ještě v roce 2007 na podzim byla veřejná premiéra dokumentárního filmu o ní a ona projevila přání, abych tam promluvil. Tedy Lenka byla člověk, kvůli kterému jsem byl ochoten jet 400 km sem a 400 km zpátky, protože druhý den jsem zase musel být v Mnichově. Řekl bych, že to bylo opravdu přátelství. Dokázala se vás kdykoli kdekoli zastat, třeba když tam nějaký člověk nebyl a někdo o něm špatně hovořil. Jak říkám, když vás měla ráda, tak vám to uměla dát najevo.

A kdy jste se tedy seznámili, pamatujete si to?

Lenka byla členkou židovské obce v Praze. Zнала se i s mojí babičkou, ale ta už tehdy nežila. Moji příbuzní, kteří museli odejít do zahraničí, byli stejně jako Lenka členi Svazu protifašistických bojovníků. Já byl ještě jinoch, ale z těchto kruhů jsem už od konce osmdesátých let věděl, že Lenka Reinerová existuje. Ale více jsme se sblížili v devadesátých letech přes moji manželku, protože společně podstupovaly léčbu. Lenka měla velmi pozitivní vztah k mladým lidem.

Praktikovala Lenka víru nějakým způsobem, když byla komunistka?

Byla, ale kdo nebyl z téhle generace? To byli všichni včetně Arnošta Lustiga, Oty Pavla a dalších, protože oni věřili, že přichází strana, která nebude dělit lidi na Židy a „nežidy“. Komunistka byla a taky si za tím vždycky stála, i když se jí za to mnohokrát patřičně „odvděčili“. Byla členkou židovské obce a zajímala se, ale měla špatné zkušenosti, když stále chodila s tím nápadem založit literární dům, který by zachovával odkaz zejména pražských židovských německy píšících autorů. Na židovské obci, jí řekli, že jí prostory dají, ale bude je muset zrekonstruovat za sto milionů. Tehdy jsme se s Lenkou sblížili, protože já se dlouhodobě zabýval odškodněním obětí v České radě pro oběti nacismu, jak říkám, lidi si k sobě cestu vždycky najdou.

Nepřehodnotila svůj vztah ke Komunistické straně, poté, co jí tolik ublížili?

Já si myslím, že ho určitě přehodnotila, to jednoznačně. Lenka se účastnila natáčení jednoho dokumentu *Moje 20. století*¹ od Olgy Sommerové, chtěli po ní, aby šla se štábem i do té Ruzyně, kde byla v padesátých letech vězněná. Odmítla to, že to nezvládne potom, co zažila. Lenka zastávala názor, že myšlenka je správná, jen ti lidé, co to dělají, jsou špatní. Lenka byla ze strany několikrát vyloučena. Ale co se týče židovské víry ve vztahu ke komunismu, to nebylo nic proti ničemu, protože i v Izraeli byly kibucí,² které fungují na myšlence, že si lidé rozdělují skoro všechno.

A jak to bylo se vznikem Pražského literárního domu?

Ona už od devadesátých let chodila sem a tam, každý vám něco naslibuje, dá vám čestné občanství, ale nikdo pro vás nic neudělá. Doporučil jsem jí, aby to zaregistrovala, a letos budeme slavit dvacet let. Tenhle dům se získal až v roce 2008, tedy o tom Lenka ještě věděla. Byla ráda, že se to podařilo. Já jsem tehdy ještě působil v Mnichově, ale přála si, abych byl alespoň v dozorčí radě.

¹ SOMMEROVÁ, Olga. *Moje 20. století*. [dokument České televize]. 2005. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10084839378-moje-20-stoleti/>

² Kibuc – zemědělská či průmyslová osada v Izraeli, kde se hospodaří formou kolektivního vlastnictví. Po uspokojení potřeb všech osadníků se případné přebytky/ zisky investují do rozvoje osady.

Velkou zásluhu měl Joachim Dvořák, který Lence začal vydávat knížky a zpopularizoval její tvorbu, protože předtím se o Lence Reinerové zase tolik nevědělo. Lenčiny knihy tady za normalizace nemohly vycházet, zatímco ve Východním Německu v nakladatelství Aufbau její knihy vycházely díky Anně Seghersové,³ která se o to zasadila. A paradoxně tady se nemohlo vydávat vůbec nic. Ale opravdu ten režim byl tak zrůdný, že když vás chtěl zničit, tak vás skutečně dokázal izolovat. A opravdu na vás vytvářeli hrozný nátlak, takže pokud se někdo sesypal a podepsal to, tak já to neodsuzuji, pokud to ti lidé přiznali. Mně se líbilo, co řekl Pavel Tigrid, že on nikoho nebude odsuzovat, protože on tady v té době nežil, jemu nestrkali špendlíky pod nehty atd.

Tím myslíte spolupráci s STB? Podepsala Lenka spolupráci, o tom nic nevím?

Ne ne, nepodepsala. Samozřejmě někteří se to snažili tvrdit a předhazovali jí ten komunismus, ale nepodepsala, to v žádném případě. Právě ti, kteří jí předhazovali, že je „španělačka“, že je komunistka, ti sami byli největší prominenti. Lenka byla spoustu let nemocná a já vím, jak ji vydírala státní bezpečnost i v tom vězení, že ji budou léčit, ale jen když bude donášet a podobně.

To už tehdy v těch padesátých letech, kdy byla ve vazbě podezřelá ze špionáže?

Ano, to ale bylo všechno vykonstruované. My jsme v kontaktu se synem Louise Fürnberga, s nímž se Lenka přátelila, Miachaelem Fürnbergem, kterému je dnes 84 let. A on vypravuje příhody z dětství v Izraeli, kdy z počátku byl Izrael náš přítel,⁴ pak zase náš nepřítel, protože odmítl podlehnout Stalinovi..., takže Lenka byla obviněná ze sionistického spiknutí, to všechno bylo vykonstruované, jako celý ten proces se Slánským a spol.

A dělali na ni nátlak pak i v pozdějších letech? Chodila za Lenkou STB?

To víte, že ano. Pak jí v osmašedesátém emigrovala dcera Anna do Velké Británie, takže jí pořád něco zakazovali. Permanentně vám ten stát ničil život. Generace mých rodičů, to je ztracená generace. Ten režim vás likvidoval, nikam jste nemohla jezdit. Lenka říkala, že ani nechce některé ty věci v tom archivu vidět. Ale samozřejmě, že ji otravovali, zvláště pak když přišel obrodný proces. Lenka byla aktivní nejen v pražském jaru, ale už v roce 1963, když se pořádala kafkovská konference, která byla považována za začátek pražského jara.

³ Anna Seghers (* 1900, † 1983) – německá uznávaná spisovatelka, se kterou se Lenka stýkala mj. v Mexiku, kde obě pobývaly v exilu během druhé světové války. Lenka se o Anně zmiňuje ve své knize *Kavárna nad Prahou*.

⁴ míněno přítel Československa (poznámka RL)

Lenka bývala kdysi v redakci s Jaroslavem Foglarem, a když jsme ho šli navštívit, nedovolil, aby si ho někdo fotil, aby z toho neměl komplikace, protože, ta Státní bezpečnost na vás dokázala vytvářet neskutečný nátlak. Proto já nikoho neodsuzuju, protože oni ty lidi vydírali. Ale problém je, že ti, co na vás nejvíc donášeli, teď nejvíc moralizují. To Lenku taky trápilo. Ale ona, i když byla velice nekompromisní, tak uměla být i velice smířlivá.

Ale nikdy ji nenechali být, protože ta dcera emigrovala. Opět byla na špatné straně, jak vždycky říkala. Pak ji dlouho nemohla vidět. Nevím přesně, kdy se za ní dostala. Ale oni vás pak někdy i rádi nechali vycestovat, protože, kdyby tam zůstala, tak stát si nechá její důchod. Ten stát byl ekonomicky v hrozném stavu.

Měla Lenka v časopisu *Im Herzen Europas* šanci se k tomu režimu nějak kriticky vyjádřit?

Já si myslím, že v těch šedesátých letech ano, vždyť padla cenzura. Zajímavé bylo, když po revoluci pak začaly vycházet Židovské listy, tam v redakční radě byl jeden člověk, kterého Lenka velmi dobře znala, a Lenka protestovala, proč je ten člověk v redakční radě, že mnoha lidem ublížil. Takže v tomhle ona dokázala být velice rázná a nekompromisní, i když to byl její kolega straník. Lenka nebyla člověk, který by se někdy bál.

Mne zajímalo, nakolik mohla být svobodná v tom, co psala, když ten časopis měl vlastně propagovat Československo. Tedy nakolik to byla socialistická propaganda.

Samozřejmě to byla socialistická propaganda, vždyť ona byla levicově zaměřený člověk. Tedy určitě nepropagovala, že by tady měl být imperiální kapitalismus. Ale když šlo o myšlenky Dubčeka, který prosazoval socialismus s lidskou tváří, tak to tito lidé naopak velmi dobře přijímali po tom hrozném marasmu padesátých let. Tedy mohla vyjadřovat svůj názor, ale po roce sedmdesát s ní opět zametli takovým způsobem..., to oni uměli velice dobře.

A čím se tedy živila?

Tlumočnictvím a také překládala třeba pod jiným jménem, ale hlavně ona už měla svůj věk, tedy už měla nárok na důchod a jako příslušnice československého odboje měla příspěvek. Ale nemohla nikam cestovat. I do Východního Německa byl problém jet. To nejdůležitější, jak jsme se bavili s Lenkou, je svoboda projevu a svoboda pohybu. Ale pak v roce 1993, někdejší generální konzul Mexika, který kdysi vydal Lence ta víza, byl ještě naživu, už mu bylo skoro 100 let, a německý Goetheho institut zorganizoval pro Lenku po letech cestu do Mexika, aby se tam mohla znovu podívat. O Mexiku mi vyprávěla, že tehdy ti rodiče byli strašně daleko a odtamtud si to nedovedli

představit, i když věděli, že ti rodiče jdou do koncentračních táborů. Kisch jí tehdy říkal, že se patrně dozvíme, že většina našich příbuzných už nežije. To nebylo zrovna nejveselejší.

Lenka ve svých knihách většinou vypráví o své pouti světem, která nebyla snadná. Přestože líčí často drsné zkušenosti, zanechává vždy nějakou naději. Máte pro to nějaké vysvětlení?

Ona měla takovou výbornou povahu. Vždycky vám dokázala dodat odvalu. Ono se sice tvrdí, že Lenka říkala, že člověk se nesmí litovat, ale ona říkala, že člověk se nesmí moc litovat. Vy nemáte moc možností, co můžete dělat. Buďto můžete vyskočit z okna, nechat se zavřít do blázince nebo vstát a jít to řešit. Takže ano, celý život se vám dějí takové ústrky, ale vstanete a prostě s tím bojujete, věříte, snažíte se najít nějakou tu radost... Ale opravdu měla neskutečnou vnitřní sílu po tom všem. Byla to velmi energická žena a neskutečně milá k lidem, které měla ráda.

Já považuju za její nejlepší knihu *Čekárny mého života*, to se čte jedním dechem. Líbilo se mi, že říkala, že není spisovatelka, že je zapisovatelka. A také byla velice zvědavá a držela krok s mladou generací. To buď v sobě máte, nebo nemáte. Ale s tím litováním, ona to takhle neřekla.

Ono to totiž přímo takto doslovně vyšlo v novinách v jednom článku jako titulek.⁵

Ano, ale ona říkala – nesmí se „moc“ litovat. Musíte si někdy ulevit, ale nesmíte se v tom utápět. Nesmí se vám to dostat pod kůži. My jsme v rámci letního kina v kinobuse ukazovali dokument o Nicholasi Wintonovi, který tam říká, že když něco není nemožné, tak je to možné. A že mu spousta lidí řeklo, jaký je to výborný nápad, ale musí přijít někdo, kdo to zrealizuje, a takových lidí je strašně málo. Já obdivuju Joachima Dvořáka, jeho vyplavily povodně, přišel o všechno, k tomu měl ten časopis Labyrint revue, který už dnes nevychází, – můj tatínek vždycky vzpomíná na ty kvalitní texty – a taky začal od znova. Prostě „člověk to nesmí nikdy vzdát,“ to bylo taky jedno Lenčino krédo, že když si jednou lehnete, je pak obtížné vstát. S tím, co oni zažili, i ti, co nebyli v koncentráku, ale zažili ten hroznej holokaust a ty ztráty, tak věděli, že je taky důležité nést odkaz svých předků. Tedy pro Lenku, tím, že zůstala z celé rodiny sama, bylo důležité, aby nesla ten odkaz.

⁵ KÖPPOVÁ, Pavla. *Člověk se nikdy nesmí litovat: neuvěřitelná cesta spisovatelky Lenky Reinerové, která milovala Prahu a němčinu*. Lidové noviny, 2013, roč. 26, 29. 8., č. 201, s. 22.

Psací stůl, stroj a knihovna Lenky Reinerové v Pražském literárním domě

Olga Walló (* 1948)

S paní Walló jsem se potkala v kavárně Místo v Praze kousek od Hradčanské. Tato dabingová režisérka, spisovatelka a také psycholožka přeložila do češtiny dlouhou řadu filmů z pěti cizích jazyků. Podepsaná je i pod překlady knih Lenky Reinerové. Vystudovala filozofii a psychologii, ale stejně jako její tatínek se už od studií věnovala dabingu. Je autorkou asi desítky knih, z nichž většina je autobiograficky laděná. Od mládí jezdí rekreačně na kanoice a na kajaku. Dříve učila dabing na DAMU, FAMU i FAMO v Písku, kde ještě dnes čistě pro radost přednáší rétoriku. Nedávno vzniklo jazzově-poetické pásmo, v němž se autorčiny zhudebněné básně prokládají četbou ukázek z její poslední knihy – *Kniha o snu*, (2021).⁶

Jak si na Lenku pamatujete? Vy jste přeložila většinu jejích knih, je to tak?

Ano. Já jsem ji, myslím, objevila, tedy ne sama...

Mluvme o Lence jako o osobnosti, mluvme o Lence jako o novinářce-literátce, což jsou dvě rozdílné věci, ne úplně se překrývající. Její sláva stoupala velmi prudce nahoru a po její smrti rázem zmizela. Literátka to velká nebyla, ale kouzlo její osobnosti bylo v té míře veliké, že kdyby se Lenka správně uchopila v šikovně napsaném životopise, tak by se zařadila po bok takových lidí, jako byla třeba Alma Mahlerová.⁷ Lidí, kteří nepřežijí svým dílem, ale atmosférou a inspirativním vlivem, který kolem sebe vykonávají. To je na ní úžasné.

Mne na Lenku upozornil jeden kamarád, jmenoval se Jan Kašpar, zemřel před několika lety. A on nějakým způsobem na Lenku natrefil a udělal s ní velký rozhovor pro Salon Deníku Právo a byl z ní naprosto okouzlen. A tehdy za mnou přišel a říkal mi, to je fantastická ženská, s tou musíme něco udělat. Věřil, že mne to bude zajímat a že bych ji měla překládat. Já jsem taky byla okouzlena, tak jsem jí zavolala a sešla jsem se s ní. Tou dobou ještě nebyla slavná, ale pak se to velmi rychle rozjelo. Záslužný podíl na tom má především Joachim Dvořák, který jí začal knihy

⁶ Olga Walló – *Kniha o snu*, vydal Bohdan Chlíbec, nakladatelství Aula, Praha, 2021

⁷ Alma Mahlerová (* 31. srpna 1879, † 11. prosince 1964), hudební skladatelka, autorka memoárů, vášnivá žena, která ovlivnila životy mnoha významných umělců a další inspirovala. Byla manželkou hudebního skladatele Gustava Mahlera, architekta Waltera Gropia nebo spisovatele Franze Werfla, přítelkyní malíře a spisovatele Oscara Kokoschky.

vydávat. Ještě předtím jsme si rozsáhle povídaly, já jsem říkala, že bych ji překládala a ona souhlasila. Byla ráda, že jsem jí tu nabídku dala. A ty rozhovory byly tehdy dost příjemné, ale nikdy se nestaly doopravdy osobními. Překládal ji, myslím, i někdo jiný...

Dvě knihy přeložila Jana Zoubková a ty první napsala Lenka česky nebo si je sama přeložila.

Ona mluvila výborně česky. Tehdy se na německé scéně objevily takové neuctivé hlasy, že mluví zřejmě lépe česky než německy. Ale ona byla asi poslední nositelkou mluvené „Prager Deutsch“. To je ten kouzelný jazyk, který už se teď stává v Německu nesrozumitelným a kterým mluvil mimo jiné taky můj otec, ale hlavně lidé jako Max Brod a Franz Kafka. A ještě než Praha přestala být dvojjazyčným městem, což je prostě strašná rána, tak Prager Deutsch platila za tu nejurozenější, nejakademičtější němčinu a to už úplně vymřelo, to už neexistuje. Kisch taky takhle psal... Tady byli vzdělaní Němci, vzdělaní Židi a ti ostatní se to učili od nich a kazili si to zase češtinou, takže vznikla specifická řeč, která už neexistuje a která byla kdysi zajímavá pro germanisty. Lenka byla ještě dokonale z téhle bilingvní tradice stejně jako Egon Erwin Kisch. Historika Lenky a Kische je velmi zajímavá. Já myslím, že Kisch byl člověk, ke kterému měla velmi blízký vztah, asi s ním i něco měla, ale ona je nesmírně slušný, loajální, středoměstánsky vychovaný člověk a nikdy by něco tak nediskrétního neřekla nebo nepřiznala.

Ale vždyť ona byla o tolik mladší...

Nebyla. Ona se pustila do své samostatné dráhy velmi brzo už od osmnácti let a on byl čtyřicátník. To vám možná jen připadá, protože její sláva vykvetla k stáru, kdežto jeho zamlada. Existují však lidé, bez ohledu na to, zda s nimi spíte, nebo nespíte, kteří ve vás zanechají hluboký vryp. Jsou pro vás cosi cenného, co si chráníte. On byl pro ni velikánský učitel, jako ta stavba reportáže, to je klasická novinářská škola a ona byla velmi pilná žačka. A ona mu byla celý život velice loajální, jako by v sobě měla nějakou pevnou osnovu. Přes něj milovala tu starou Prahu a všechno, o čem on psal, a to prostředí. Ona byla z Karlína z takzvaně „malých poměrů“. Strašně silná a dychtivá holka to byla. Když přišla do středu Prahy, z toho tehdejšího hlediska to je, jako kdyby přišla do Paříže. I ta maličká mansarda na Starém Městě, o které vypráví, do té mé představy zapadá.

A ona měla ten dar, podobně jako Alma Mahlerová... Žena po přechodu, i když je předtím velmi krásná, je najednou vnímána prudce jinak, už vás muži nevnímají. Ale u některých velmi mála žen k tomu nedojde. Zůstávají vonné a přitažlivé na věky věkův. A vidět Lenku Reinerovou mezi lidmi... ona na muže účinkovala fantasticky. Byla všechno jen ne koketní, to není o tom. Měla jasné oči, krásně tvarovanou lebku, i pár dní před smrtí byl ten obličej pořád krásný. K tomu měla

krásnou postavu, uměla se pohybovat a strojit, i když velmi prostě, měla eleganci, bavilo ji to a záleželo jí na tom. V tomto bych ji přirovnala ke Coco Chanel, ale ta více žila s muži, to se o Lence nedá říct ani v nejmenším. Byla naprosto slušné děvčátko. A právě to ji činilo neodolatelnou, alepoň pro mě. Byla velmi normální, velmi charakterní, velmi silná, ale to normální bych podtrhla, to není ve smyslu normální jako „common“ nebo „everybody“, ale v tom nejlepším...

Prostě nějaká přirozenost...

... prostě to, co je nejlepší. Ona měla rakovinu, protože měla taky svoje trápení a ještě s tím vydržela do vysokého věku, takže zdravá byla jako kůň i za těžkých podmínek. Já jsem tehdy byla okouzlená tím jejím životopisem a říkala jsem jí, ale proč o tom nenapíšete doopravdy, jaké to muselo být v té Casablance. A ona se na mě dívala, bylo cizí mezi námi... Ona tam prostě přežila a člověk, který přežije, spotřebuje veškerou sílu na to, aby přežil, a už se mu z toho nechce dělat román.

Lenka mi ukazovala svoji knihovnu, žila ve světě německých levicových autorů, z nichž notná část zůstala mrtvých ve Španělsku anebo v NDR..., neznala jsem je. Byl to její svět, její lidé, ona je nesoudila. Kdybychom se dnes podívali na jejich kariéry v NDR... nikdo se toho ještě neodvážil. Ještě to potřebuje další generaci, aby to odhnulo. To je jako ten film Drzí panchanti...

Hanební pancharti od Tarantina, myslíte?

Ano, ten film by bylo nemožné natočit v padesátých nebo šedesátých letech. To bylo příliš brzo, ti lidi, co to zažili, by ho roztrhali, uráželo by je to. A teď už to jde. Některá témata musí odeschnout. Možná musí odeschnout i ta podivuhodná Lenka, která by se neměla ztratit. Ona měla opravdu ohromnou sílu a osobní kouzlo. Rozhovor s ní byl zážitkem a ona myslela na vás. Ona když chodila po těch různých čekárnách onkologických lékařů, dávala se tam do řeči s lidmi. A já jsem měla rakovinu ve stejné době, vím, jak tam člověk přichází vyděšený, a co si tam lidi povídají. A ona to dovedla tak, že ti lidi ji milovali a pak jí psali..., velmi jednoduchým způsobem dovedla povzbudit.

Je to hlavně v té její osobnosti, do té literatury to prosáklo nějak mimoděk, nebyl to její cíl?

Tak to nevím. Ona chtěla být novinářka jako Kisch, to měla jasně dané. Už v útlém dětství se chtěla prosadit mezi intelektuály, narazila na Kische, ten ji někam nasměroval a ona si to celý život nesla a byla mu celý život věrná a loajální. Kdyby byl vývoj normální, myslím, že Lenka by byla velmi úspěšnou novinářkou se svými jazykovými schopnostmi. Jako první velké mezinárodní novinářky

za první republiky, třeba přítelkyně Honzy Masaryka,⁸ to jsou fascinující ženy. Já bohužel nevím, jakým autorem byl její manžel, protože jsem ho nezastihla živého. Oni s tím mužem udělali ohromnou věc, že tu dceru prostě vyslali do Anglie a zřejmě udělali velmi dobře.

Já mám dojem, že Anna Fodorová tam odjela s přítelem na prázdniny v šedesátém osmém, ne že by ji rodiče vyloženě vyslali...

... ale rodiče jí v tom nebránili, rozuměli tomu, i když to pro ně bylo různým způsobem těžké, ale pokládali to za důležité. Jak o tom Lenka píše, – nejsem si jistá, jestli vyšlo všechno, co jsem překládala – hovoří o té poslední návštěvě u dcery, a mluví o ní velmi opatrně, protože mezi nimi byly velké neshody. A ona je velmi opatrná, jako láskyplná matka, která ale nepodléhá. Je z toho jasné, že ta Anna je také silná osobnost.

Anně teď vyjde román *Vlastní krev* o komplikovaném vztahu matky a dcery a o transgeneračním přenosu traumatu. Je to fiktivní román, ale to gros – to sdělení bude asi věrné.

Víme, jak to s fikcemi je. Ani *Vojna a mír* není fiktivní román, všechno jsou odposlouchané dialogy, za všechno se dá dosadit někdo živý. Vymýšlet si umí jen několik nedoceněných géniů jako Stephen King, ale my ostatní lépe či hůře popisujeme vlastní polívku.

Lenka neměla příležitost své řemeslo pořádně rozvinout, vždycky musela živit rodinu, to není málo, a vždycky si zachovala věrnost svým vnitřním kořenům. Nikdy ji nikdo vnitřně nerozbil. Můj otec se znal s Lenkou ještě před válkou, pohyboval se v obdobných kruzích. Ti lidi něčemu věřili a pak se jim to různě rozbíjelo, nějak se s tím potýkali a většinou skončili jako velmi smutní lidé. Ona ne. Ona je prostě kompaktní, nedala si to rozbít, ona věděla, co je správné, a nazdar!

Mě překvapilo, že nepřehodnotila svůj vztah socialismu.

Ne, nepřehodnotila nic a já jsem moc zvědavá na tu knížku od Anny. U Lenky bylo úžasné to, jak byla poctivá a nezapomeňme, že jejím vzděláním bylo, že neměla žádné. Naučila se něco praxí, a šup do kriminálu! Takže to, co se naučila za krátkou dobu, tak si pevně podržela v hlavě a potom na tom kultivovaným způsobem pracovala, ale už k tomu nepřidávala. Tam se ten talent soustředil na to, aby přežila. I ty reportáže... když se Lenka jela podívat do koncentráku, kde zahynuli její příbuzní, tam u Berlína...⁹ jak jede tou nocí a líčí, co se dělo a jak to vnímala, ta je asi nejtemnější

⁸ Marcia Davenportová (* 1903 New York, † 1996 Monterey) – americká spisovatelka, novinářka a muzikoložka.

⁹ Ravensbrück, kde byla vězněná Lenčina sestra Alice, povídka *Výlet k labutímu jezeru* (poznámka RL)

z těch povídek, ta je dobrá. Ale některé se ani nedají číst, jak ta věta je těžkopádná... já tam úplně vidím tu osnovu, jak má ta reportáž vypadat, ale možná jí křivdím. Překladatelům se to někdy stává.

Já to takhle nevnímám.

Neberte mě vážně, ale zatímco některé reportáže člověk čte s radostí jako – ano, teď, teď se něco děje – tak to se mně u Lenky neděje. To já ji nepovažuji za úžasnou literátku, ale považuju ji za fascinující osobnost. Když někoho měla ráda, tak ho měla ráda. To mi imponuje. Vy jste říkala, že nic nepřehodnotila. Ono je strašně těžké říct, co je přehodnocení a co je osobní věrnost, co jsou osobní postoje, ona byla v tomhle velmi kvalitní člověk – jako matka, kdyby syn vraždil, ale je to syn – to jsou věci, s nimiž se vůbec nedá morálně polemizovat. Lenka uměla mít skutečné vztahy, které brala velmi vážně. To byl pravý opak povrchnosti, sobeckosti nebo narcismu. Když někoho měla ráda, tak ho měla ráda. To mi imponuje. Prozkoumat etické postoje by bylo zajímavé. Kdyby se na tu Annu navázalo kvalifikovaným povídáním o Lence, to by mohlo oživit její slávu, ale hlavně by to něco znamenalo. Pro mě osobně setkání s Lenkou a nějaký ten čas, co jsme spolu strávily, znamenalo hodně. A když zavřu oči, tak ji vidím prostě líp než vás.

Bylo těžké, tu její pozitivní emoci přenést z jednoho jazyka do druhého?

Přenášet emoci není asi těžké, překladatel, který by to neuměl, by asi vůbec neměl překládat. Já jsem svým zaměstnáním byla překladatel emocií. Nejsm žádný jazykozpytec, neumím dobře řeči, ale myslím si, že emoci nebo ten vnitřní tón jsem asi uměla přenést dobře, protože z těch tisíce filmů, které jsem dělala, – mnohdy jsem slovně nerozuměla, ale díky hudbě, hercům, barvám nebo všem vizuálním dojmům – jsem tu emoci nějak vstřebat musela. V literárním překladu je to jiné, ale já jsem se velmi snažila zachovat její osobitou stavbu, její vidění. Protože ona na to taky dbala, aby to bylo velmi věrné, a nezapomínejme, že první překlady procházely její zevrubnou kontrolou.

Měla Lenka nějaké výhrady? Ne každý spisovatel může zhodnotit překlad, neumí-li ten jazyk.

Ona je četla a chválila mne. Nepamatuju se na věcnou výhradu. Jednou jsem se ptala na nějakou narážku, které jsem nerozuměla a ona mně to objasnila, jinak vůbec nevím, že by měla nějaké výhrady. Samozřejmě každý překladatel, který má nějakého takového autora před sebou, který mu rozumí, tak hodně kouká, aby si nevymýšlel. Takže co se tohohle týče, tak mám čisté svědomí.

Snímek z Mexika (1942), zleva Egon Erwin Kisch, Lenka Reinerová, Theodor Balk, Gisela Kischová, Luis Lindau (jejich společný přítel, německý emigrant)

Markéta Mališová (* 1957)

S paní Mališovou jsme se potkaly v kavárně Platýz ve stejnojmenné pasáži v Praze. Někdejší ředitelka Centra Franze Kafky v letech 2002–2018, spisovatelka a publicistka zavzpomínala na přátelství s Lenkou a na svůj podíl na vzniku Pražského literárního domu, v němž je stále místopředsedkyní. Je dcerou textaře a básníka Václava Fischera. Vystudovala geochemii na Přírodovědecké fakultě UK. Později působila v krátkém filmu v Ostravě a v Praze. V rámci Centra Franze Kafky se věnovala zejména vedení nakladatelství, kde kromě dokončení kompletních spisů F. Kafky vydávala díla Karla Poláčka nebo Arnošta Lustiga, jehož byla blízkou přítelkyní. Zasloužila se rovněž o realizaci Kafkova pomníku od Jaroslava Róny a vybudování nového sídla

Společnosti Franze Kafky včetně knihovny, kavárny, galerie a knihkupectví v Široké ulici v Praze.

Čím pro vás Lenka byla? Jak si na ni pamatujete?

Lenka pro mě byla úkaz, ale úžasný úkaz, já jsem ji nesmírně obdivovala. Lenka chodila na pořady Společnosti Franze Kafky,¹⁰ ještě když SFK sídlila na Staroměstském náměstí. Pak jsme v roce 2001 přesídlili do podkrovních prostor Maiselovy ulice a to je to místo, kde Lenku neustále vidím. Tam začala pravidelně chodit a od té doby jsme se s Lenkou skamarádily. To člověk vycítí. S někým si můžete povídat hodinu a je to takový mrtvý rozhovor a pak jsou lidé, kteří řeknou čtyři věty, a vy víte... zkrátka jsme si velice rozuměly. Lenka byla velmi milá a vždycky úžasně jednoduše a elegantně oblečená. Bylo to něco tak prostého a přitom krásného. Byla pravděpodobně trošku naočkovaná Mexikem, nosila třeba barevné korále na hnědém svetříku... a teď ty její oči, k tomu trochu rtěnky a jinak nic. Ničím nic nevylepšovala, žádné barvení vlasů. Já jsem ji prostě obdivovala jako ženu.

¹⁰ Společnost Franze Kafky je nezisková organizace, které do roku 2016 předsedal germanista Kurt Krolop. Pod ni spadalo Centrum Franze Kafky, s.r.o., které vedlo obchod, kavárnu, galerii, knihovnu a nakladatelství a kde jako ředitelka působila Markéta Mališová až do roku 2018.

Jednou Lenka přišla na kafe a u mě v kanceláři seděl Arnošt Lustig. Ptám se jí, jestli ho chce vidět, a ona odpověděla, to bych ráda, toho já neznám. A já se divila, to snad není možné. A tak si Lenka s Arnoštem začali povídat, co prožili, a vyprávět své životy a já tam seděla a říkám si, tohle přece nemůžu poslouchat jenom já. Přivolala jsem kolegyně a pak mě napadlo, že s nimi uděláme odpolední besedu dole v prostoru kina Blaník. Pozvali jsme různé školy... ten rozhovor už nebyl tak spontánní, ale přesto to bylo hezké odpoledne se studenty.

S Lenkou jsme měly vždycky nádherné rozhovory. Jednou za mnou přišla a vyprávěla mi, že se stala čestnou občankou města Prahy. Byla na to hrdá, ale taky očekávala, že jí proto spíš vyjdou vstříc... Už dlouho měla v hlavě myšlenku, že by ráda udělala muzeum Egona Erwina Kische, se kterým se tak svým životem provázali. Ono se to nikde nepíše, ale já si myslím, že mezi nimi určitě byl nějaký bližší vztah, protože oni spolu byli v Mexiku, ale už i ve Francii bydleli blízko sebe... Já jsem to cítila jako takový bližší vztah. Nevím, jestli úplně, ale myslím, že se měli hodně rádi.

Nesvěřila se vám někdy, že by to bylo nějak víc osobní?

Tehdy jsem se neodvážila, dneska už bych se zeptala, ale myslím, jak o Kischovi mluvila, že tam byl velký obdiv nejen z její strany, ale i z jeho strany k ní. Myslím, že to tam mezi nimi jiskřilo, a proto měla tu touhu udělat tady muzeum E. E. Kische v jeho domě. Chtěla na to od města získat jeho dům, ale já jsem si říkala, že to asi nebude tak jednoduché, aby magistrát dal Lence dům v nejexponovanější ulici v centru Prahy. Ale Lenka tou představou žila a myslela, že se jí to podaří.

Takže její původní plán při zakládání Pražského literárního domu byl, že to bude směřováno na Kische a ne na veškerou pražskou německou literaturu?

Samozřejmě mluvila i o ostatních spisovatelích, ale primárně to mělo být „Muzeum Egona Erwina Kische“ a mělo by i tento název. Když bylo jasné, že ten dům nezískáme, řekli jsme, že to zkusíme někde jinde, a tím se to rozšířilo i na ty další spisovatele. Tuhle myšlenku už měla Lenka kdysi s Františkem Černým a dalšími lidmi, že by chtěli zřídit muzeum německé literatury. Bylo nutné tomu dát nějakou právní formu, když jsme chtěli o něco žádat. Lenka si myslela, že když je tedy ten oceněný občan, že na to určitě dostane peníze. Myslela si, že všechno jde. Já tím, že jsem pracovala v Centru Franze Kafky, tak jsem měla už ponětí o tom, co by to mělo obnášet. Dali jsme tehdy dohromady seznam deseti lidí a pozvali jsme je na první zasedání, vytvořili stanovy... Dále se toho potom ujala paní Jana Šebková, která pracovala na Ministerstvu zahraničních věcí, oběhala úřady, advokáta. A tak jsme tedy podali návrh na zápis „Pražský literární dům autorů německého jazyka“ (nadační fond) do nadačního rejstříku, který byl zapsán 11. srpna 2004.

A Lucie Černohousová už u toho tehdy byla?

Až později. Ustanovil se výbor a dozorčí rada, v té byl David Stechera a Kurt Krolop.¹¹ Ale Kurt měl tehdy mrtvici, a i když jeho jméno to celé zaštiťovalo, fakticky se na tom nemohl podílet. Byl to germanista světové úrovně, narozený v Sudetech, odsunutý a dožil tady, výjimečný a laskavý člověk. I po mrtvici hodně pomohl PLD a Lucii při budování kabinetu. Po jeho smrti se bohužel dostal do vedení SFK Vladimír Železný, který ji úplně potopil a zničil, celé dílo – vzácná knihovna Franze Kafky i mezinárodní literární Cena Franze Kafky – zaniklo..., ale to se už Lenky netýká.

Na prvním PLD jsme rozhodli, že právně to bude nadační fond, bylo potřeba do něj vložit nějaké peníze. A tehdy úžasné gesto udělal spisovatel Ivan Binar, člen výboru, hrozně fajn člověk, vytáhl z kapsy tři tisíce, protože ten den dostal honorář, a položil je na stůl.

Lucie Černohousová (dnes Eiermann) se k tomu dostala asi rok po založení PLD. Potřebovali jsme někoho, kdo by to stmeloval a vedl. Lucie přišla na pohovor, Františkovi zasvítily oči... uměla výborně německy a byla to krásná černovláska. A pak už to byla iniciativa Lucie a Františka, že jsme získali od Prahy 2 domek ve dvoře v Ječné ulici. Tam se teprve opravdu rozvinul Pražský literární dům se svými bohatými aktivitami, muzeum jsme zavrhlí.

Působnost Společnosti Franze Kafky a Pražského literárního domu se hodně potkává ve společném záběru. Co mají ty dvě společnosti SFK a PLD společného a čím se liší?

Společnou mají pražskou německou židovskou literaturu, do které patří i Kafka. Ale PLD se soustředí na autory německého jazyka i nežidovské, kteří odtud pocházeli, nebo zde žili a tvořili, a zpřístupňuje jejich dílo české i zahraniční veřejnosti. SFK byla zaměřená hlavně na Kafku a další židovské spisovatele, kteří třeba psali i česky. Vydali jsme např. dílo Karla Poláčka.

Ještě jsem zapoměla říct jednu historku. Můj muž, Josef Hnízdil, měl kolem roku 2000 výstavu svých obrazů v Gerbrunnu v Německu. Byli jsme ubytovaní v domku u milých lidí jménem Holzheuerovi. A v pokoji, kde jsme spali, jsem objevila za hlavou spoustu knih pražské německé literatury. Něco bylo i v češtině, něco v němčině, taková šteláž knih asi dva metry vysoká.

To byla ta knihovnice, co sbírala veškerou tu pražskou německou literaturu?

Ano a jednou mi tak Lenka v kavárně povídá, Markétko, mě se ozvala nějaká paní z Německa, že má knihovnu pražské německé literatury, a že by nám ji chtěla dát, tak jak to uděláme? A já říkám,

¹¹ Právně byli zřizovatelé Pražského literárního domu Helena Fodorová (Lenka Reinerová), František Černý a Společnost Franze Kafky, a ti za účasti výboru: 1. předseda František Černý, 2. místopředsedkyně: Markéta Mališová, členové správní rady: 3. Ernst Kurt Krolop (tehdy předseda SFK), 4. Ivan Binar, 5. Pavel Kosatík, 6. Jana Šebková, členové dozorčí rady: 7. Miloš Bárta, 8. David Stecher, 9. Zdeněk Eis a 10. Leoš Houska.

jak že se jmenuje? Holzheuer. A já na to, z Gerbrunu? Ale tu paní já znám..., takováhle náhoda! Takže ta její sbírka vytvořila základ knihovny v PLD. Na jejím převozu se podíleli Tomáš Kafka, budoucí velvyslanec v Německu s historikem Janem Šíchou, který zakládal České centrum v Mnichově. Všechny knihy osobně přestěhovali. A když byl opravený domek v Ječné, tak se tam knihy přesunuly... Lucie byla schopná a lidé s ní rádi spolupracovali. František ji měl strašně rád. Vybuďovali s Františkem Černým, Kurtem Krolopem a dalšími Kabinet, ve kterém najdete nejen literaturu, ale i s tím spjaté různé dobové předměty. To jsme se spolu s Františkem inspirovali v Německu. Lucie byla velmi pracovitá. Pak ale skončila, protože se vdala do Švýcarska.

A tehdy se uvažovalo, kdo by to mohl po ní převzít, a já jsem navrhla Davida Stechera. David předtím dělal ředitele Českých center v Německu a Izraeli, vystudoval germanistiku, dovedl si poradit s financemi, byl na tu pozici zdál vhodný. Výbor to schválil. Ale František tolik nadšený nebyl. S krásnou Lucií se scházel radši. (smích)

Františka Černého jsem bohužel už nestihla, zemřel před rokem. Tehdy jsem o něm ještě nevěděla, ani zda nějaký optimismus v Lenčině próze najdu.

Ona se strašně ráda obklopovala mladými lidmi. Myslím, že měla moc krásný vztah i s Joachimem, který jí vydával knížky. A ona svou osobností vyzařovala, že to není konfliktní typ. Nedá se o ní přímo říct, že byla dáma, ale byla tak živá... Jsou určití lidé, kteří se buď do něčeho stylizují, nebo chtějí být mladší, ale Lenka byla taková přírodní nádherná osoba... Když víte, co měla za sebou, co prožila, ten strašnej život a když se vrátila, tak nikdo z rodiny nebyl a k tomu ta nemoc...

Já obdivuju, že ona vždycky znovu našla radost ze života. A to se promítá i do té literatury.

Z ní prostě vyzařovala radost a také byla moudrá. Obklopovat se mladšími lidmi jí dělalo dobře. Byla na všechno sama, dceru měla v Londýně, ale nikdy si nestěžovala, že by jí někdo ublížil. Když bylo Lence devadesát, měla v Goethe institutu oslavu narozenin. Přišla jsem tam se svým mužem. Znali se. Byla už dost nemocná a seděla v sále v kolečkovém křesle. A můj, je malíř a sochař, ale i dobrý portrétista. A on namaloval obraz, jak Lenka sedí v tom křesle, má přes sebe nějakou deku a protože se jí asi pořád moc nelíbil tak klopila oči. A to byla škoda, tak namaloval z paměti ještě jeden, kde má oči velké jak talíře. Jak už jsem říkala, mně se vždycky líbila, jak jí to nesmírně slušelo, ten šáteček, ty korále, něco hodně barevného, trochu rtěnky...

Máte nějakou společnou fotografii?

Strávily jsme hodně času spolu, ale myslím, že ne. My jsme měly takový zvláštní vztah, vzájemně jsme se obdivovaly. Jaký ona byla živý člověk v diskusi. Potom, když byla hodně nemocná, tak už to bylo jiné. Zemřela doma. Tam s ní už byla delší dobu ošetřovatelka.

Mrzí mě, že Lenka není uvedena jako česká spisovatelka, když píše německy, ale měla by být, protože se tady vlastně narodila, žila tu a pracovala. Tito lidé, kteří se tu narodili, ale mluvili jiným jazykem, by měli mít nějakou svoji kategorii. A ona byla napůl Češka.

Josef Hnizdil, Lenka II., 2008 (fotografoval Rudolf Jung, Mgr.)¹²

¹² https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Hnizdil#/media/Soubor:04._Josef_Hnizdil,_Lenka_II,_2008.jpg

Monika Loderová (* 1967)

Vystudovala němčinu a nizozemštinu na pražské UK a v Amsterdamu, nicméně jejím neuskutečněným snem bylo stát se myslivcem. Hned po ukončení studia nastoupila do Goethe-Institutu, kde setrvala více než třicet let. Nejraději vzpomíná na první léta, kdy v rámci nově nabyté svobody představovali ve svých programech dříve zakázanou západoněmeckou kulturu. Kromě toho pracovala pro různé divadelní festivaly. Překládá divadelní hry a filmy. V roce 2006 organizovala v Goethe-Institutu jubilejní oslavu devadesátých narozenin Lenky Reinerové. Miluje koně a ráda by zbudovala místo kulturních setkávání ve spojení s přírodou někde na farmě za Prahou.

K našemu setkání zvolila Café Nona v budově Nové scény Národního divadla v Praze. (Foto: Adéla Vosičková)

Jak si na Lenku vzpomínáte? Jak jste se poznaly?

Já jsem Lenku poznala někdy v devadesátých letech. Do Goethe-Institutu (dále GI) jsem nastoupila v srpnu 1991. Těch třicet tři let jsem na sobě vůbec necítila, až na konci. Nastoupila jsem tam jako poměrně čerstvá absolventka, bylo mi asi třiadvacet a až zpětně si někdy uvědomuju, s kým jsem se potkala a jaké to byly zajímavé situace. Knihy Lenky Reinerové se v Čechách tou dobou ještě nevydávaly ani nečetly, ale přivedl nás na ni náš tehdejší ředitel Jochen Bloss, který se hodně střední Evropou a literaturou zabýval. Lenka Reinerová přijala jeho pozvání a on byl tenkrát úplně fascinovaný její otevřeností a vstřícností. Samozřejmě měl obavy vzhledem k tomu, co její rodina zažila za války a jaké zážitky byly pro ni s němčinou spojené, ale velmi rychle mezi nimi vzniklo přátelství, protože Jochen Bloss asi pět šest let žil a pracoval v Mexiku, takže měli s Lenkou společná témata.

Lenka mu potom začala otevírat dveře k dalším lidem z toho jejího kruhu, takže v GI se začali scházet lidé jako Eduard Goldstücker, Zdeněk Neubauer, Karel Kosík, Františka Faktorová... skupina levicových intelektuálů z dvacátých a třicátých let a Lenka mezi nimi vynikala svojí živostí

a elánem. Když nás Jochen Bloss zval na společnou večeři, pamatuji si, jak to tam mezi nimi jiskřilo. Utkvělo mi, jak byl Eduard Goldstücker takový zahořklý, zklamaný a zatrpklý a Lenka mu to neustále vyvracela a stavěla mu jiné perspektivy. To bylo na ní asi to nejnápudnější, ten elán. A jak byla ochotná vidět ta devadesátá léta zase jako novou obrovskou šanci. Často chodila do škol mluvit s mladými lidmi a vyprávět jim. Uměla jim to podat tak, že to mladé lidi oslovilo.

Měla ráda mladé lidi, to už jsem také někde četla...

Myslím, že se programově mladými lidmi obklopovala. Mě také pozvala do svého bytu na Plzeňské ulici. Moc hezky se s ní povídalo a nemusela to být jen intelektuální témata, prostě běžně o životě. Vyprávěla způsobem, jakým psala knížky. Když jsem je četla, měla jsem pocit, že ji slyším. Z jejího povídání byl cítit jakýsi závazek vůči jejím vrstevníkům, že když válku a všechny ty hrůzy přežila, musí o tom vyprávět. To mi přišlo hrozně fajn.

Hodně se stýkala s Lucií Černohouseovou, která zbudovala Pražský literární dům. Myslím, že pro ni bylo důležité, že potkala takovou mladou ženu, která byla schopná ten její sen zrealizovat. Lenka Reinerová původně chtěla zbudovat muzeum pražské německé literatury. Ale během shánění prostor a financí se ukázalo, že by to chtělo nějaký most do současnosti, aby to žilo. Myslím, že to Lucie Černohouseová výborně dokázala a že to zvládla ještě částečně za života Lenky. Už nevím přesně, kdy ten domek našli...¹³ Společně s Lucií jsme organizovaly Lenčiny devadesáté narozeniny v Goethe-Institutu v roce 2006. Byla tam mimo jiné pozvaná i Soňa Červená a bylo pěkné, jak si hned padly do noty. Pak se v GI slavily ještě jedny, tuším dvaadevadesáté, ale to už bylo jen takové malinké setkání. Ale už si nejsem jistá, jak jsme na Lenku přišli, asi přes ta vydání z NDR.

Lenku údajně proslavil nějaký rozhovor v Salónu Práva, který s ní udělal Jan Kašpar v roce 1999 a na základě toho si jí lidé všimli. Musím se ještě zeptat Joachima, jak se k ní dostal on.

Joachim byl od začátku výjimečný tím, jak se o svoje autory staral, to tady nebylo v té době běžné. Lenka si toho vážila. Ale teď si začínám vybavovat, že jsem Lenku potkala už dřív. Když se v devadesátých letech živila jako tlumočnice, scházely jsme se spolu v kabině ještě s Janem Ámosem Hrdličkou. Podle mne měla úplně mizerný důchod a byla nucena pracovat do vysokého věku. Já jsem vlastně Lenku vnímala skoro všedně, jak chodila do Goethe-Institutu často, a u tlumočení jsme řešily běžné jazykové otázky. Že to byla spisovatelka, bylo pro mne až ve druhém plánu. Přišlo mi

¹³ Nalezení domku pro PLD Lenka ještě zažila kolem roku 2008, otevřeli ho až po rekonstrukci v roce 2012. (poznámka RL)

vlastně neuvěřitelné, že zažila Egona Erwina Kische a všechna ta další jména. Protože to mi připadalo opravdu jako dávná minulost. A moc hezky mluvila o svém manželovi, s takovým obdivem a úctou, ale zároveň tak, že jí doma moc praktický nebyl, jak to tak bývá. Já vlastně vůbec nevím, jak ona to měla s ostatními muži.

Ona byla asi velmi cudná na to, aby něco takového sdílela. Když člověk čte tu její prózu, tak se tam o ničem takovém vůbec nic nedozví.

Byla velmi praktická žena. Rozhodnutí mluvit s mladými lidmi podávala tak, že je to potřeba, aby se nezapomnělo. Viděla to jako svoji úlohu. Připadá mi, že Lenka byla programová optimistka, jako by štěstí bylo věcí rozhodnutí a že se k tomu rozhodla, aby nezahynula. Když jsem četla knihu její dcery, tak je jasné, že to nebylo pro její okolí jednoduché. Ještě když se to spojí se zážitkem z holokaustu a když se o věcech nemluví, tak to je ohromně těžké. Co se týče Německa a němčiny, myslím, že Lenka se současným Německem neměla problém. V němčině existuje výraz „nachtragend“, jako vláčet si nějakou tíhu nebo křivdu s sebou, ale to ona vůči Německu vůbec neměla. Zúčastňovala se tolika debat, které se zabývaly vypořádáváním se s minulostí a ke všemu měla konstruktivní přístup. Zažila zlé věci i v Čechách, od českých lidí a viděla souvislost s konkrétními lidmi, režimy a politickými stranami, ne s nějakou zemí nebo jazykem. Její cit pro jazyk byl moc pěkný.

Vnímala jste, že její němčina byla jiná, nebo jste se bavily česky?

Obojí. Na její češtině nebylo nic, co by znělo divně, ale ta němčina byla taková ta pražská, relativně tvrdá, tedy hlavně výslovností tím českým R, spíš než by ta slovní zásoba byla jiná... Ale je třeba mít na paměti, že v devadesátých letech, kdy se Lenka zase začala dostávat do povědomí, byl všeobecný vztah k Německu a němčině docela negativní. A když pak přišla Lenka s tou svojí vstřícností, tak to byly dvojnásob překonané překážky. Takových lidí nebylo moc. Náš tehdejší ředitel v Praze velmi opatrně začínal, scházel se s historiky, naslouchal jim, aby se ujistil, co je vůbec namístě a jakou kulturu tady nabízet.

A jak na vás jinak Lenka působila?

Lenka byla na svou dobu velmi emancipovaná žena. Já když jsem přišla na nějakou pracovní schůzku bez ředitele, tak se mnou mnohdy ani nechtěli mluvit. A Lenka byla v tomto velmi motivující, protože ona řekla: „Co jako, znáš to? Znáš. Tak prostě jdu a řeknu a nenechám se odbýt!“ To bylo pro mne na tu dobu něco objeveného. Neseděla jsem vedle ní v nábožné úctě, ale měla jsem pocit, že se toho od ní mohu hodně naučit. Že jí bylo osmdesát devadesát, to bylo druhořadé. Byla velmi

obdivuhodná žena, ale zároveň bych nechtěla být její dcera. Ona měla svou představu, jak by ta dcera měla fungovat a co by měla dělat... Ale tu Lenčinu emancipační rovinu bych asi podtrhla, to pro mě bylo hodně nové. Měli jsme ředitelku, která mi Lenku velmi připomínala svým přístupem k životu, že se musím sakra o sebe sama postarat.

A myslíte, že byla dominantní?

Dominantní vyzní trochu negativně, ale vlastně dost tomu šéfovala, když se sedělo u stolu a debatovalo. Ne, že by se o tom nedalo dál diskutovat, ale suverénně. Většinou byla ve společnosti, kdy ti ostatní neměli takovou zkušenost nebo kuráž, vlastně málokdo se jí mohl rovnocenně postavit.

Goethe-Institut, 17. 5. 2006, 90. narozeniny Lenky Reinerové, po pravici Lenky Reinerové František Černý, po její levici vnučka Reinerové Philipa Mladovsky, Anna Fodorová, nad LR Markéta Mališová

Jaroslav Rudiš (* 1972)

Úspěšný spisovatel, jeden z nejmladších přátel Lenky Reinerové, žije napůl v Česku a Německu a také česky i německy píše. Kromě řady románů a novel je rovněž autorem filmových scénářů, komiksů a divadelních a rozhlasových her. S hudebníkem a výtvarníkem Jaromírem 99, s nímž vy-

tvořil úspěšný komiks Alois Nebel, založil také hudební skupinu Kafka Band. Své poslední romány, jejichž ústředním tématem je většinou železnice, píše už výhradně v němčině. Za svou tvorbu získal několik prestižních ocenění mj. Cenu Jiřího Ortena, čtenářskou cenu Magnesia Litera, Cenu Karla Čapka ad. V roce 2001 jej německý prezident Frank-Walter Steinmeier vyznamenal Záslužným řádem SRN za přínos ke sblížení Čechů a Němců. A v roce 2024 převzal z rukou prezidenta ČR Petra Pavla medaili Za zásluhy I. stupně o stát v oblasti kultury a umění. Náš rozhovor proběhl na dálku prostřednictvím hlasové zprávy.

Pamatujete, jak jste se seznámili?

Přes známé. Já si pamatuju, že jsem ji poprvé viděl na chlebičku na Národní třídě před čtením nějaké německé autorky pravděpodobně v Goethe-Institutu. Bylo to v legendárním Paukertově lahůdkářství, kde obložené chlebičky vznikly. Ona tam pravidelně chodila na chlebiček a já se tam taky stavoval. Tenkrát jsem se jí ještě styděl oslovit, ale už jsem ji vlastně znal přes jednoho svého kolegu ze Salónu, literární přílohy Práva. Nějak jsem ji ale oslovil a ona mi napsala na svém psacím stroji doporučení ke stipendiu, což byl roční žurnalistický pobyt přes Goethe-Institut do Berlína v roce 1998.

A pak jsem ji navštívil a začali jsme se občas vídat. Později do toho vpadnul Joachim Dvořák a jeho vydávání knížek a naše přátelství a *Nebe pod Berlínem*, které Lenka také četla... Takže jsem ji začal takhle navštěvovat. Vždycky jsem k ní přišel na kafe a to kafe – člověk by řekl, že to bude třeba na hodinku – ale většinou to trvalo čtyři i pět hodin. Odcházel jsem až v podvečer a vždycky se dozvěděl spoustu věcí.

Kterou řečí jste spolu komunikovali?

Mluvili jsme spolu česky. Lenka byla bilingvní, já se sice tu němčinu naučil, ale mým rodným jazykem je čeština. Mluvili jsme spolu skoro vždycky česky, ale nevylučuju, že tam občas nevpadlo nějaké německé slovíčko. Ona byla báječná vypravěčka a mě u ní prostě bavilo jenom sedět a poslouchat a pozorovat ji, třeba si prohlédnout i její byt a vidět ten starý psací stroj, na kterém mi psala to doporučení do Berlína a na kterém tiskala všechny svoje půvabné knížky. A taky se mi líbilo, že se necítila být spisovatelkou, ale spíš takovou zapisovatelkou, že vlastně pozorovala život a především hodně psala o svém životě.

Četl jste nějaké její texty v originále?

Ano, určitě jsem něco v originále četl, dokonce i víc textů od ní a samozřejmě pak i česky, ale německy jsem určitě četl *Kavárnu nad Prahou*. Mám tu knížku i v češtině, možná jsem si je trochu porovnával. Mě vždycky překvapovalo, že i v té její němčině se objevuje čeština, že tam trošičku vplouvá a ty jazyky vždy přejímají něco z toho druhého. Takže se v té pražské němčině objevují vazby nebo nějaké motivy, které jsou známé nám Čechům, ale nějaký spisovatel z Berlína nebo Mnichova by je nepoužil... Taková spojení, která používala ona, měl ve svých textech i Franz Kafka.

Měl jste také tu zkušenost, že by na vás Lenčiny texty působily povznášejícím způsobem nebo dodávaly optimismus?

Ano, velký, vůbec její život, její postoje, myslím, dodávaly optimismus, když si člověk uvědomí, čím vším si prošla. Všechny ty hrůzy, tragédie, holokaust, její rodina, která zmizela v hrůzách války, potom její zatčení v padesátých letech, estébáci... Tahle strašná několikanásobná temnota. A její nemoc,¹⁴ s níž bojovala přes padesát let, když o ní mluvila a psala, dávalo to mnoha lidem velkou sílu. Já si pamatuju na její absolutně plná čtení ať v Německu nebo v Česku a na lidi, kteří za ní chodili a chtěli od ní nejen podepsat knížku, ale taky dodat trochu životního optimismu a té její energie, aby jim něco pověděla nebo si je vyslechla, to jsem taky párkrát pozoroval. Lenka měla obrovskou trpělivost a opravdu lidem naslouchala, to na ní bylo taky zajímavé. A zajímala se o svět. To mi dalo hodně do života, že se člověk musí o všechno zajímat a být otevřený a hlavně naslouchat. Nejen jako člověk, ale také jako spisovatel, to je strašně důležité.

¹⁴ rakovina (poznámka RL)

Jak byste ji popsali jako člověka, co vyzařovala?

Já myslím, že vyzařovala obrovskou pozitivní energii a klid a právě ten optimismus. Možná to bylo dané tím šílenstvím, kterým si prošla, že stejně nakonec věřila, že to všechno dopadne dobře. Byla to skvělá osobnost, skvělý člověk a velká spisovatelka – velká vypravěčka. Trochu mě mrzí, že v současnosti je v Německu trošku polozapomenutá, ale věřím, že se to zase otočí a že bude znovu objevená jako autorka. A ještě bych možná dodal, že používala takový jednoduchý průzračný jazyk, který byl ale jako na dřevě otesaný. To mám hrozně rád, když se takhle píše, ale to je velké umění neschovávat se za nějaké velké metafory, neztrácet se v tom textu. Měla takový klidný tón vyprávění, takové čisté krásné průzračné věty.

Deska psacího stolu Lenky Reinerové v Pražském literárním domě autorů německého jazyka

Anna Fodorová (* 1946)

Dcera dvou spisovatelů Lenky Reinerové a Theodora Balka se narodila v Bělehradu a v roce 1948 se s rodiči přestěhovala do Československa. Studovala na VŠUP. Srpen 1968 ji zastihl, když byla se svým přítelem ve Velké Británii, kde se oba rozhodli zůstat. Vystudovala filmová studia na londýnské Royale College of Art, točila animované snímky pro děti, psala scénáře pro BBC a přednášela na Central St. Martin's College of Art. Po padesátce vystudovala psychoterapii a věnuje se mimo jiné transgeneračnímu přenosu traumatu. Na toto téma jí právě vychází román *Vlastní krev* (2025)

v nakladatelství Labyrint. Ve své vzpomínkové próze *Lenka* (2020) vypráví o své mamince a jejím posledním roku života. V současné době pracuje jako soukromá psychoterapeutka, žije v Londýně v cihlovém domě blízko Greenwich a stále píše. K rozhovoru jsme se sešly v kavárně Adria v Praze.

(Foto: Marek Miler)

Cítíte se být více výtvarnicí, psychoterapeutkou nebo spisovatelkou? Pro co vaše srdce nejvíc hoří?

Výtvarnicí určitě ne, to už dlouho nedělám, a asi ani spisovatelkou, jsem spíš člověkem, který píše.

Byli pro vás rodiče profesním vzorem, nebo jste naopak hledala cokoli jiného, co byste mohla dělat, než psát?

Ano, určitě jsem hledala cokoli jiného. Já jsem začala psát velmi pozdě. I když kdysi jsem napsala jednu pohádku pro děti, kterou jsem také ilustrovala, o malém krokodýlovi, který netušil, kdo je, ale pak jsem začala psát až po letech. Poprvé jsem publikovala takovou psychologickou povídku, kterou maminka ještě četla. Byla o psychoterapeutce, která má v rámci své praxe na jedné univerzitě sezení s člověkem, kterého se velmi bála. Vyzařovala z něho silná negativní energie, která se na ni přenášela, ale ve chvíli, kdy on si dovolí o tom mluvit a otevřou se ty jeho potlačené pocity, jemu se uleví a ona se ho bát přestane. Je to trošku thriller.

Když jste tehdy v 68. roce zůstali v Londýně, chybělo vám Československo, kamarádi, rodiče?

Já jsem studovala na velmi dobré výtvarné škole, kam mě vzali ne kvůli mým výborným schopnostem, ale protože byla invaze. Angličani se velice dobře chovali ke studentům nebo Čechoslovákům, kteří tam uvázli, například nám dali podporu v nezaměstnanosti. Byla šedesátá léta a všechno bylo strašně vzrušující. Když se na té škole pořádaly nějaké večírky, tak tam třeba přišli hrát Rolling Stones a tak podobně. Vůbec jsem neuměla anglicky, musela jsem se to rychle naučit a začala jsem dělat film. Nikdo mě nic moc neučil, bylo to už magisterské studium – tady v Praze jsem měla vystudované tři roky na Umprum – a teď ten Londýn, žili jsme v takové komunitě se zajímavými lidmi, bylo mi dvacet dva let, takže vše bylo pro mne neznámé, nové a vzrušující.

Lidé často na vaši maminku vzpomínají jako na někoho, kdo je povzbudil a dodal jim odvahu, naději. Jak to jde dohromady s vašimi vzpomínkami?

Já jsem prostě jiného založení, bohužel. Měla jsem taky tatínka, který byl dost rozechvělý a citlivý. A moje maminka byla taková skála. Samozřejmě byla pro mne veliká opora. Nikdy neplakala, že je sama nebo že je nemocná, spíš říkala „ono to nějak dopadne, nedělej si starosti“, měla takovouhle fantastickou náuru. Narodila se do měšťanské rodiny, měla dvě sestry, ta rodina sice zbankrotovala, ale moje maminka strávila, řekla bych, normální dětství v širší rodině a to bylo úplně jiné dětství, než jsem strávila já.

Z knihy *Lenka* lze vyčíst, že jste to spolu neměly lehké. Měly jste možnost si některé věci ještě vyříkat a vzájemně se pochopit?

Ne. Vůbec. Ona za mnou jezdila do Londýna, já jsem si vůbec neuměla představit žít bez ní. Byla moje nejlepší kamarádka. Navozovala takový pocit, že ona to všechno zařídí v životě, že ona mu dá smysl. Já jsem hrozně tápala jako mladý člověk, nevěděla jsem, jak věci jsou, a ona tomu všemu dávala smysl.

V kolika letech jste začala jinak politicky přemýšlet a jak jste se srovnávala s rodičovským patrně neoblomným komunistickým smýšlením?

Přemýšlet je možná silné slovo, já jsem neuměla přemýšlet ve čtrnácti letech. Já jsem začala protestovat. Jako dítě jsem byla velký pionýr, pionýrský generál, čelila jsem nástupům a měla jsem ten šátek... byla jsem tak vedená, i když doma si ze mě rodiče dělali legraci, protože jsem to brala šíleně vážně. A pak jsem to nějak rychle ztratila kolem dvanácti třinácti let, uvědomila jsem si, v jaké společnosti žiju, jakou roli zastávají moji rodiče, a víc jsem si začala uvědomovat, že moje

maminka byla zavřená a že ji zavřeli ti soudruzi. Tak jsem začala protestovat, ona se mi to snažila vysvětlit, že když jsou velké společenské převraty..., že když se lesy kácejí, tak třísky padají, ale já jsem to nemohla přijmout.

A ona to takhle přijímala?

Ona to přijímala. Ale já jsem neměla žádné argumenty. Když mi rodiče říkali, ukaž mi lepší společnost, já jsem žádnou neznala, nikde jsem nebyla, byla jsem dítě. A oni byli novináři, psali... takže jsme se vždycky dostali do velikých hádek a skončilo to tím, že já jsem štkala. A maminka řekla, když se chováš jako dítě, tak se s tebou nedá mluvit. Až později jsem začala chápat, že oni museli vědět, co se děje, to do dneška nechápu... Jako dospělí jsme se hodně přeli.

Myslíte, že věděli a dál v to věřili? Já jsem pořád doufala v nějakou naivitu, že ta Lenka chtěla vidět jen tu hezkou stránku...

Oni měli tolik investováno v té své víře už od mládí, to byli jejich přátelé, boj komunistů proti fašismu, můj tatínek šel bojovat do Španělska proti Frankovi, když mu bylo třicet šest let, on nemusel..., tím pádem byl takový hrdina, to je jako by dnes nějaký Čech – a určitě takoví jsou – šel bojovat na Ukrajinu a nasazoval krk za nějaký princip.

Nevíte, jestli maminka změnila názor? Pociťovala zklamání nad nenaplněnými ideály?

Ano, musela změnit, pak byl šedesátý osmý rok..., ale já si myslím, že to je podobné, jako když mluvíte s lidmi, co byli vychováni v silné náboženské víře. To je prostě víra, to není otázka intelektu a je těžké se toho zbavit.

Maminka vůbec nebyla věřící?

Ne, vůbec. Oni to neměli ani v rodině, myslím, že její tatínek chodil do synagogy tak jednou dvakrát za rok na nějaký svátek. Jinak o judaismu ona vůbec nepíše. Někde píše o nějakém andělovi, ale zároveň to vůbec nemá co dělat s vírou v Boha.

Jaké to pro vás bylo dozvědět se, že mezi zachráněnými dětmi prostřednictvím Nicholase Wintona je i jedna vaše příbuzná?

O tom si přečtete v té knize, která teď vychází, a píšu to i v té *Lence*.

Mě napadlo, že kdybyste neemigrovala právě do Anglie, že byste se to možná nikdy nedozvěděla, protože maminka o tom mlčela.

Určitě ne, a ta sestřenice (Liselotte) nebyla jediná, tam byli další bratranec a sestřenice, oni už emigrovali jako dospělí, byli o pár let starší. Nikdy bych se to nedozvěděla. Já jsem si to pak vysvětlila tak, jak to píšu i v té knize, i když ta kniha je fikce, nebo spíš autofikce. Tam se tím hodně zabývám. Prostě moje maminka ztratila ty nejbližší lidi, které milovala, a tím pádem ztratila všechny.

Takže maminka nechtěla ty ostatní vůbec vidět, potřebovala za tím vším zamknout dveře?

Ano. Jenomže tím, že zamkla ty dveře, tak mi nedala možnost identifikovat se s kýmkoli dalším z té rodiny. Ona si to asi vůbec neuvědomovala, protože ona vyrostla v široké rodině, v normálu. Já jsem vyrostla v absolutním nenormálu. Neuvědomovala si, že jsem byla hrozně sama. Já jsem nikoho takového neznala, kdo by měl jen maminku a tatínka a jinak nikde nikdo. Maminka netušila, jaký vliv to má na identitu, na pohled na život.

A sblížila jste se s někým z nich?

Velice. Tahle sestřenice měla manžela Arménce a oni se stali, ne přímo dědečkem a babičkou, ale stali se mými blízkými příbuznými. Měli adoptované dva syny, ti toho asi také měli hodně za sebou, jeden smutně skončil, druhý měl roztroušenou sklerózu. Ale když ti jejich rodiče zemřeli, tak mě požádali, abych promluvila na pohřbu, oni měli společný pohřeb. Měla jsem smuteční řeč, mluvila jsem o životě té sestřenice a celé té situaci a po tom pohřbu za mnou přišli jejich příbuzní a přátelé a děkovali mi, protože oni to vůbec netušili, že Liselotte žila ve Vídni, že přijela tím Wintonovým transportem, nic z toho nevěděli, ani ten adoptovaný syn to nevěděl. To je to trauma, které je zamrzlé a nikdo s tím nepracoval.

Když se vás lidé na Lenku ptají, je vůbec možné otevřít bolestivá témata s vědomím, že tím asi narušíte ideální obraz, který o vaší mamince lidé mají?

To je velmi komplikované. Mě přišlo velmi zajímavé, že když jsem napsala tu knížku *Lenka*, tak jsem se velmi obávala, že to nepůjde publikovat, že jsem nějakým způsobem poškodila její image, že jsem ji nějak podtrhla, podrazila. A setkala jsem se úplně s opačnou reakcí. Lidé mi trochu vyčítali, že jsem byla moc diplomatická, že jsem chodila po špičkách... ta reakce mě překvapila.

Takže jste dostala důvěru, že můžete o těch věcech mluvit otevřeněji...

Mě jednou maminka přinesla ukázat knížku, jako příklad, jak se hezky citlivě píše o mamince. A já jsem si to přečetla a tam na konci knížky bylo napsané, že se rodina s tou spisovatelkou kvůli té knize naprosto rozešla a ta maminka ji vydělila (smích) a moje maminka mi to dala za příklad, jak se úžasně a citlivě píše o mamince. Mně se to moc líbilo, a ta rodina to nesnesla. To se hodně často stává, nebo se stává, že to ta rodina raději nechte. Říká se, že když je v rodině spisovatel, tak je v rodině vrah, protože tam musíte něco odrovnat.

A jak vy s tím tedy pracujete, když píšete třeba teď ten román o mezigeneračním přenosu traumatu, že tedy emoce zůstává, ale příběh je jiný?

Vlastní krev jsem už napsala před mnoha lety, kdy ještě maminka žila, a pořád jsem to měnila. Dala jsem to do jiné doby například. Tím hlavním pohonem bylo napsat dobrý příběh, pravdivý, který má děj. Nemusí to být přesně, jak se to stalo, je to fikce.

V jednom rozhovoru jste uvedla, že matka už o sobě všechno napsala. Jak vnímáte autobiografii?

On každý píše do určité míry o sobě, ale ona psala otevřeně o sobě. Slavný výrok Flauberta je: „*Paní Bovariová, jsem já.*“ Taky psal o sobě. Jedna francouzská profesorka germanistiky,¹⁵ která napsala o mamince a její práci v tom časopise *Im Herzen Europas* knihu, mi poslala svůj článek o mojí knize, a mne překvapilo, že napsala, že já vlastně pracuju podobným způsobem jako moje maminka, že je to také autofikce. A že maminka vlastně fikcionalizovala svůj život. Já jsem o tom tak nikdy nepřemýšlela, tak jsem se zarazila, že jdu vlastně v jejích krocích. To jsem vůbec netušila. Teď píšu nový příběh, je to úplně nový styl. Je to o dvou sestrách, hlavní postavou je žena, psychoterapeutka a je to thriller. Jedna sestra se ztratila a ta druhá ji hledá.

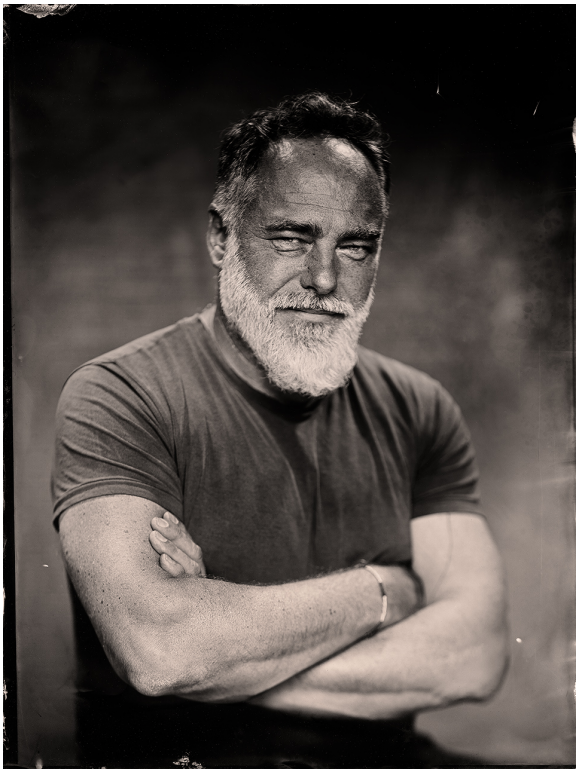
Když čtete maminciny texty, také na vás působí pozitivně? Zajímá mne, jestli je můj pocit objektivní a zda to tak vnímají i ostatní lidé.

Absolutně, já to slyším neustále a mojí mamince to říkalo strašně moc lidí. Zastavovali ji na ulici a říkali jí, děkujeme vám paní Reinerová, já jsem měla rakovinu a díky vaší knížce jsem se z toho dostala a tak dál. Lidé ji měli hrozně rádi. Moje matka měla skutečně silné fluidum, kolem ní se vyskytovala taková vibrace nebo atmosféra.... Ona měla zkrátka takový dar.

¹⁵ Hélène Leclerc, *Lenka Reinerová und die Zeitschrift „Im Herzen Europas“*, v němčině vydalo Nakladatelství Böhlau-Verlag, Vídeň, 2022 (poznámka RL)

Theodor Balk (Dragutin Fodor), Anna Fodorová, Lenka Reinerová (Helena Fodorová), asi 1954

Joachim Dvořák (* 1966)

Zakladatel nakladatelství Labyrint, v němž se už více než třicet let věnuje vydávání knih od beletrie, přes komiks a umění až po literaturu pro děti se speciálním zřetelem na jejich výtvarnou stránku. Vytvořil kulturní časopis Labyrint revue, magazín Magnus nebo časopis pro děti Raketa. Je moderátorem pořadu Noční Mikrofórum v Českém rozhlase. Jako kluk se učil hrát na housle a violoncello, maloval a už v sedmi letech si vlastnoručně vytvářel své první knížky. Vystudoval speciální pedagogiku a žurnalistiku na Karlově univerzitě. Rád cestuje a neustále přichází s novými nápady a projekty. Lenka

Reinerová patřila mezi jeho kmenové autory, stejně jako výtvarník a spisovatel Petr Sís nebo Jaroslav Rudiš. K rozhovoru jsme se sešli v redakci nakladatelství Labyrint. (Foto: Honza Sakař)

Čím pro vás byla Lenka Reinerová?

Na mé práci nakladatele je nejzajímavější to, že mohu potkávat lidi, kteří mě tím, jací jsou, co dělají, jaké mají osudy, dokázali posunout a možná i ovlivnit v mém nazírání na svět. Jedním z nich je bezesporu Lenka Reinerová. Na mém nakladatelském nebi svítí jako jedna z jasných hvězd, stejně jako třeba Petr Sís. Takové hvězdy nás jako dobří andělé provázejí k dalším lidem a dovedou nám svítit na cestu, když sami nevíme kudy kam. Když jsem někam přišel a řekl, že mě posílá Lenka Reinerová, fungovalo to jako takový kouzelný šém a ti lidé se ke mně začali chovat, jako bych byl jejich blízký člověk nebo člen rodiny. To se může stát jedině tehdy, když máte od toho autora důvěru, a ta důvěra je oboustranná.

Jak jste ji objevil?

Bylo to na podzim roku 2000 na knižním veletrhu ve Frankfurtu nad Mohanem. Objevil jsem její knihu v němčině v domácí knihovně svého známého a divil se, že to české jméno neznám. Zpátky v Praze jsem pak v telefonním seznamu našel její číslo, oslovil ji a hned na jaře 2001 jsem vydal její knihu *Kavárna nad Prahou*. Podrobně to popisují v knize *Neviditelné řemeslo* (Paseka, 2023).

Jak se přihodilo, že ve stejný rok, kdy jste Lence Reinerové vydal *Kavárnu nad Prahou*, vyšla v Pasece knížka povídek *Bez adresy*?

Já když jsem Lenku oslovil a domluvili jsme se, že spolu vydáme první knihu, v ten okamžik jsem ještě netušil, že jich pak vydáme ještě sedm nebo osm. Kniha na jaře vyšla a pak se ukázalo, že už dva roky roky ležel rukopis jiného jejího textu v nakladatelství Paseka bez jakékoli odezvy. A protože jsem kolem *Kavárny nad Prahou* dělal velké haló, tak se v Pasece chytli za nos a půl roku po nás vydali knihu *Bez adresy*. Tu jsme pak v Labyrintu vydali po několika letech v upraveném vydání.

Z počátku knížky překládala Jana Zoubková a následně pak Olga Walló...

Janu Zoubkovou jsme oslovili, protože jsme s ní měli dobrou zkušenost ze spolupráce na překladech německého prozaika Thomase Brussiga. Kromě *Kavárny* pak přeložila ještě *Všechny barvy slunce a noci*. Je to velmi dobrá překladatelka z němčiny se silným osobním příběhem, která ve svém životě dospěla k rozhodnutí, že nebude dělat kompromisy a trvala na tom, že nechce, aby se v jejím překladu cokoli měnilo, na což měla jako překladatelka plné právo. Problém byl v tom, že Lenka Reinerová stejně jako uměla německy, perfektně vládla češtinou a chtěla do české verze zasahovat. A tam vznikl konflikt. Já jako nakladatel jsem se přiklonil na stranu autorky. Že jsem udělal správně, se ukázalo o spousty let později, kdy jiný náš autor Jaroslav Rudiš začal psát knihy německy. Pokud autor vládne tím jazykem, má podle mého názoru naprosté právo do toho výsledného překladu sáhnout. Výsledkem toho konfliktu bylo, že paní Zoubková už nechtěla další knihy překládat, takže já jsem oslovil druhého překladatele v pořadí a to byla Olga Walló.

Připadá mi, že jsou ti vaši autoři často nějakým způsobem provázaní, vydáváte knihy Anně Fodorové, s Lenkou se přátelil i Jaroslav Rudiš a Viera Glosíková i Jan Šícha se s ní znal...

Mě baví, když mezi těmi našimi autory a knihami jsou nějaké společné linky a také jistá míra intimnosti. Můžu si to, díky tomu, že jsme malé nakladatelství, dovolit. Takže pro mě řada situací nebyla obchodní výzvou, ale spíše misí do jednotlivých osudů autorek a autorů. Těší mě, že mohu i dlouhá léta po tom, co Lenka zemřela, být s ní obrazně v propojení skrz její dceru Annu a vydávat jí knížky. A kdyby Lenčina vnučka Philipa taky psala a já byl ještě naživu, tak by mě těšilo vydávat knížky i další generaci. Podobně to mám s výtvarníkem Lukášem Urbánkem a jeho talentovanou dcerou Mařenkou. Síť, která se vytvoří kvůli někomu, kdo si váží toho, že s ním spolupracujete a neváhá vás poslat na místa, kam byste se normálně nedostala. To je obrovský bonus, který vám můžou přinášet takováto nekonečná přátelství, abych parafrázoval podtitul monografie Vieri Glosíkové o Lence Reinerové.

Vydal jste knihu i Jindřichu Mannovi, synovi Ludvíka Aškenazyho a zároveň vnukovi Heinricha Manna. Zнала se Lenka s tímto rodinným klanem?

Když jsem začal vydávat časopis Labyrint revue, kde jsem publikoval texty, rozhovory a recenze především o literatuře, někdy v roce 1995 jsem udělala rozhovor se synem Ludvíka Aškenazyho k nějakému výročí. Pak jsem na něj úspěšně zapomněl. Asi po deseti letech jsem na návštěvě u Lenky viděl na jejím sofa rozečtené německé vydání jeho knihy *Prag, poste restante. Ti knihu mi* Lenka doporučila, proto jsem Jindřicha po letech zkontaktoval a po nějaké době jsme tu v Labyrintu knihu vydali česky. Rodina Aškenázy se s Lenkou stoprocentně znala, protože i oni patřili do toho levicového tábora intelektuálů, kteří vystřízlivěli definitivně až po srpnu '68. Ale to by byly další příběhy...

Lenka měla dobře znát i amerického antropologa Andrewa Lasse,¹⁶ který v dětství v Československu pobýval. Víte něco bližšího?

Fantastický příběh! Andy je pozoruhodný člověk z židovské intelektuální rodiny, jeho rodiče se dožili sta let. Maminka Hilda Lassová byla blízká přítelkyně Eleanor Rooseveltové.¹⁷ Andy, rodák z New Yorku, se ve svých dvou letech ocitl v Praze, protože jeho tatínek Herbert sem přijel v rámci poválečné humanitární pomoci za účelem budování demokracie. Bohužel přišel únor 1948, a protože rodiče malého Andyho byli levicově orientovaní – v Americe tehdy řádil Mccarthismus –, nemohli se do Spojených států vrátit a v Československu prožili dalších dvacet let. Tehdy v Praze žila řada smíšených rodin, zejména od letců, kteří si našli za války anglické ženy. Většina těch letců pak trpěla v žalářích a jejich americké a anglické ženy s malými českoamerickými dětmi žily tady v komunismu, což byla nepředstavitelná situace a oni se navzájem všichni znali. Hilda byla novinářka, talentovaná na jazyky, naučila se velmi dobře česky a s Lenkou spolupracovala ve vydavatelství Orbis v redakci časopisu *Im Herzen Europas*. Staly se z nich nejlepší přítelkyně.

Jaké bylo její přátelství Annou Seghersovou?

Anna Seghersová má tedy také velmi zajímavý osobní příběh. Lenka ji potkala v roce 1939 v Paříži, pak znovu v Marseille, odkud se Anně podařilo v dubnu 1941 odjet na parníku Capitaine Paul-Lemerle se spoustou dalších významných intelektuálů-uprchlíků. Kdyby se ta loď potopila, tak

¹⁶ Andrew Lass (* 1947 New York) profesor kulturní antropologie, básník, překladatel a fotograf, syn amerických novinářů, vyrůstal v Praze. Od roku 1968 členem pražské surrealistické skupiny. V roce 1973 byl ČSSR vyhoštěn.

¹⁷ Manželka amerického prezidenta F. D. Roosevelta a významná osobnost mezinárodního ženského hnutí.

evropská kultura přijde o polovinu těchto významných lidí. Seghersová o tom napsala slavný román *Transit*. Mnoho židovských německy mluvících umělců ale z pohledu amerických tajných služeb představovalo nebezpečí pro Spojené státy, proto jim odmítli udělat víza. Takže třeba Werich s Ježkem nebo Hoffmeister žili v Americe, ale spousta jiných jako například Egon Erwin Kish nebo Anna Seghersová válku prožila v exilu v Mexiku, kde byl velice progresivní prezident, který těmto intelektuálům pomáhal. Zajímavými postavami, na které odkazuje naše monografie o Lence Reinerové, byli československý a mexický konzul v Marseille, kteří vydali stovky v zásadě falešných víz a tím zachránili neuvěřitelné množství lidí. Tou dobou byla Marseille takovým záchranným přístavem pro spoustu těchto lidí, kdy nebylo, jasné jestli se jim podaří uprchnout z okupované Francie a zachránit si životy. Se Seghersovou byla Lenka v kontaktu samozřejmě i po válce, čehož je důkazem jejich bohatá korespondence, kde se vzájemně velmi něžně oslovovaly.

Lenka prý uměla být velmi nekompromisní. Měl jste s ní takovou zkušenost?

Já jsem se o nějaké temnější straně její povahy dozvěděl až po její smrti v okamžiku, když jsem redigoval rukopis její dcery Anny, který vyšel knižně v Labyrintu pod názvem *Lenka*. Tehdy jsem se dozvěděl, že ta přísnost k sobě a k svému životu, reprezentovaná heslem nikdy si nestěžovat, má i odvrácenou stranu v tom, že když jako dítě máte takhle přísného rodiče, tak byste v některých okamžicích potřebovala spíš obejmout, podpořit a povzbudit. Já jsem se s tím osobně nikdy nasetkal, protože jsem se hřál v její absolutní důvěře ke mně. Ale všiml jsem si toho, že Lenka v mnoha věcech věděla velmi dobře, co dělá, a na řadu věcí společenského charakteru měla přísné názory, například když se snažila prosadit instituci Pražský literární dům autorů německého jazyka a měla jenom svou osobní sílu a neměla za sebou nikoho, kdo by na tom finančně participoval... Některé věci jdou prosadit velice snadno, když tam má někdo finanční zájem, ale když je to jenom nějaká idea, byť vznešená, tak to nikoho nezajímá, ale přitom, jaké ona měla charisma, tak jí to nikdy nikdo do očí neřekl, všichni se jí báli odporovat. Ta instituce byla nakonec otevřena až po její smrti.

Vzpomenete si na nějaký zážitek, kdy vás Lenka dovedla nějakým způsobem povzbudit nebo vám dodat optimismu?

S přihlédnutím k tomu, jaký život prožila, co všechno se jí a její rodině stalo, podobně jako tisícům dalších našich spoluobčanů židovského původu, v sobě přesto měla takové zvláštní světlo a pochopení. Uměla se radovat z každého nového dne a dokázala to předávat lidem, kteří se s ní potkávali. Na kávu k ní domů chodilo široké spektrum návštěv a většina z nich o dvě možná o tři generace mladší, nejen studenti germanistiky z Čech nebo Německa. Oblíbil si ji každý z ředitelů pražského

Goethe-Institutu i tehdejší ministr zahraničních věcí a současný německý spolkový prezident Frank-Walter Steinmeier. Dokonce několikrát přijel do Prahy jenom kvůli Lence... Zrovna včera v rámci přípravy monografie *Lenka Reinerová. Nekonečná přátelství* jsem v Památníku národního písemnictví našel i pohledy, které Lence posílal z různých koutů světa slavný německý herec Armin Mueller-Stahl. Těch lidí, kteří ji měli rádi, bylo hodně. Ale abych se vrátil k vaší otázce o tom povzbuzení: já měl často nějaké starosti personálního charakteru kvůli nešťastným láskám, a Lenka pokaždé dovedla v mé hlavě rozsvítit lampičku a dodat naději, abych šel dál a po lepší cestě.

Lenka Reinerová, 30. léta

Seznam zkratk:

PLD – Pražský literární dům autorů německého jazyka (nadační fond)

SFK – Společnost Franze Kafky (nezisková organizace)

CFK – Centrum Franze Kafky (s.r.o.)

LR – Lenka Reinerová

RL – Radana Litošová (doplňené poznámky)

[Zpět k obsahu](#)